

Bouwen en bewaren

W e verkeren in de geest even in het jaar 180. Keizer Marcus Aurelius zegt op zijn sterfbed tegen zijn geëmotioneerde vrienden: 'Waarom huilen jullie om mij, in plaats van je druk te maken over de epidemie die talloze slachtoffers maakt?' In de zwaarst getroffen gebieden van het Romeinse Rijk sterft in die tijd 15 tot 25 procent van de inwoners. Tom Buijtenorp schrijft in zijn boek over de Romeinen in de Lage Landen dat deze mysterieuze ziekte in de tweede eeuw grote schade bracht aan het leger en het einde van de Romeinse gouden eeuw inluidt. Het is anno Domini 1572. Incakeizer Huayna Capac ligt doodziek op zijn slaapstede. Zijn gezicht is bedekt met afschrikwekkende korsten en bultjes. Enkele uren later sterft hij. In dezelfde tijd en dezelfde omgeving sterven honderdduizenden naamlozen aan infectieziekten zoals mazelen, pokken en tyfus. In 1532 zijn er maar 180 Spanjaarden voor nodig om het complete noordelijke Incarijk te veroveren. Rond 1600 schrijft de Spaanse geschiedschrijver José de Acosta dat zo'n 97 procent van de inwoners van de Caribische kustgebieden is verdwenen.

We komen in het jaar 1978. Hendrik Booij schrijft in zijn memoires over de gruweldagen van de Spaanse griep in Drenthe in 1918. Over Dina, een vrouw die negen kinderen gekregen heeft, van wie er na het uitbreken van de griep één overblijft. In de gang stonden twee heel kleine kistjes: één voor de baby en één voor een broertje van twee. Door de griep epidemie daalt in 1918 de levensverwachting naar niet meer dan dertig jaar.

'De maakbaarheidsgedachte van de verlichting krijgt een forse optater'

En dan zijn we in het heden. 2021. Het Westen, kort opgeschrikt door het aidsvirus, waant zich door wetenschap en de toepassing daarvan in techniek lange tijd onaantastbaar. En nu zitten we in een kantelpunt in de geschiedenis, zonder het zelf in de gaten te hebben. De 'roaring twenties' van de 21e eeuw zijn al aangekondigd, maar zover zijn we nog lang niet. Het is ook de vraag of je hierin terecht wilt komen, want na een kortstondige feestvreugde voor de elite, brak wereldwijd de 'Grote Depressie' uit.

Hoewel ik denk dat het deze keer anders zal gaan, moeten we historische analogieën niet negeren. Ik bedoel niet het dodental in procenten van de bevolking uitgedrukt. De grote epidemieën uit de geschiedenis zijn in dat opzicht onvergelykbaar met de huidige pandemie. Wel zie ik vanuit een

ander perspectief een analogie. De Duitse historicus Philipp Blom spreekt, met een knipoog naar de aardbeving van 1755 in Lissabon, over een 'aardbeving van de geest' om de huidige crisis te typeren. De maakbaarheidsgedachte van de verlichting krijgt een forse optater. Het 'grote verhaal' van de verlichting zelf komt in een crisis. De existentiële kern van maakbaarheidsdenken is het verlangen naar uitbanning van leed en tragiek door het 'beheersingsideaal'. Ondertussen nemen we een mechanistische kijk op mens en samenleving die met dit 'beheersingsideaal' gepaard gaat voor lief.

We slaan opnieuw een zwarte bladzijde uit de geschiedenis om. En nu? We hebben een verhaal met een moraal nodig. Om ziekte van betekenis te voorzien, haar te ontdoen van de schijnbare willekeur en betekenisloosheid, moet ze ingebed zijn in een verhaal waarin ziekte ons verandert en naar een nieuw punt in ons leven tilt. Een verhaal waarin de mens erkent dat er iets groter is dan hijzelf. Ik laat me daarbij inspireren door de opdracht die Adam en Eva kregen om de aarde te bouwen en te bewaren. Daar hebben we onze handen vol aan. ■

Ton van der Schans is voorzitter van de VGN. Hij werkt als docent geschiedenis op de Driestar Hogeschool (pabo) in Gouda.